

مطالعه فرآیندها تاریخچه دیاژنز سنگ‌های کربناته هم‌ارز سازند بادامو (ژوراسیک زیرین - میانی) در شمال طبس، شرق ایران

خدیجه محمدی غیاث‌آبادی^{۱*}، غلامرضا میراب‌شبهستری^۲ و احمدرضا خزاعی^۳

۱، ۲ و ۳ گروه زمین‌شناسی، دانشکده علوم پایه، دانشگاه بیرجند، بیرجند

نویسنده مسئول: Kh_mohammadi89@yahoo.com

دریافت: ۹۵/۳/۱۱ پذیرش: ۹۵/۵/۱۳

چکیده

به منظور تفسیر توالی دیاژنزی و تاریخچه دیاژنزی سنگ‌های کربناته سازند بادامو (ژوراسیک زیرین - میانی)، برش برگزیده به ضخامت ۱۰۱ متر با لیتولوژی گریستون تا پکستون در شمال طبس (شرق ایران) مورد مطالعه قرار گرفته است. فرآیندهای دیاژنزی مؤثر بر این سنگ‌ها شامل میکربایتی شدن، سیمانی شدن، فشردگی و انحلال فشاری، نئومورفیسم، دولومیتی شدن، شکستگی و پرشدگی رگه، آشفستگی زیستی و فابریک ژئوپتال است. نتایج آنالیز عنصری نشان‌دهنده آن است که مقدار آهن و منگنز با یکدیگر و با عناصر استرانسیم و سدیم همبستگی مثبت و با عنصر منیزیم همبستگی منفی دارند. بر اساس شواهد پتروگرافی و داده‌های ژئوشیمیایی، توالی پاراژنزی سنگ‌های آهکی سازند بادامو در چهار محیط دریائی، آب شیرین، تدفینی و بالا آمدگی روی داده و نهشته‌ها طی سه مرحله ائوزن، مزوزن و تلوزن تحت تأثیر قرار گرفته‌اند.

واژه‌های کلیدی: سازند بادامو، توالی پاراژنتیکی، سنگ‌های کربناته، شرق ایران، آنالیز عنصری

مقدمه

دیاژنز شامل طیف وسیعی از فرآیندهای فیزیکی، شیمیایی و بیولوژیکی است که بعد از رسوب‌گذاری باعث می‌شود مجموعه رسوبات اولیه و آب‌های میان‌منغذی مرتبط با آن‌ها از نظر بافتی و خصوصیات ژئوشیمیایی به تعادل برسند [۱۳]. این فرآیندها در محیط محصور شده به صورت پیوسته بوده و به عواملی نظیر دما، فشار و شیمی سیالاتی که طی رسوب‌گذاری، تدفین و چرخه‌های بالاآمدگی از تاریخچه تدفین عمل می‌کنند، بستگی دارد. از عوامل ابتدایی که دیاژنز را کنترل می‌کنند می‌توان به تأثیر محیط رسوبی، بافت رسوبات و آب و هوا اشاره نمود [۱۸ و ۲۵].

پیش‌تر مطالعات صورت گرفته در مورد این سازند محدود به محل یرش الگو و منطقه کرمان می‌باشد و در پهنه لوت و طبس تاکنون مطالعه قابل‌توجهی صورت نگرفته است. در این تحقیق سعی شده است تا بر اساس مطالعات پتروگرافی و آنالیز عنصری، فرآیندهای مختلف دیاژنزی شناسایی شده و در نهایت توالی پاراژنزی تفسیر گردد.

موقعیت جغرافیایی و زمین‌شناسی منطقه مورد مطالعه

مطالعه

سازند بادامو (توآرسین بالایی- یاووسین میانی) به طور عمده در بردارنده سنگ‌آهک و شیل است و در شرق ایران گسترش دارد [۲۶ و ۲۷ و ۲۸]. سازند بادامو به گونه هم‌شیب بر روی سازند شمشک قرار دارد و مرز بالایی آن در منطقه کرمان یا سازند هجدک هم‌شیب و مشخص و در منطقه طبس و یلوک لوت یا سازند یغمشاه هم‌شیب و ناگهانی و گاه تدریجی است. این سازند در یک محیط دریایی کم عمق نهشته شده است [۶].

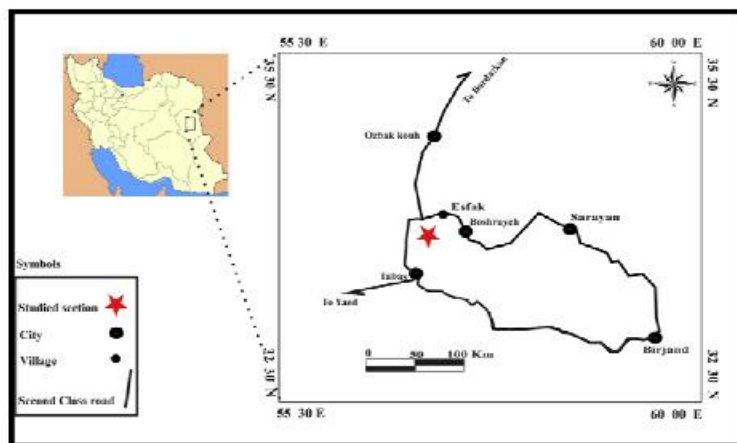
منطقه مورد مطالعه از نظر موقعیت جغرافیایی در شرق ایران، در استان یزد واقع است (شکل ۱). در پژوهش حاضر، برش مورد مطالعه در شمال طبس به مختصات جغرافیایی $33^{\circ}44'26''$ و $57^{\circ}09'45''$ طول شرقی و عرض شمالی متشکل از آهک الیتی و آهک ماسه‌ای به ضخامت ۱۰۱ متر مطالعه شده است (شکل ۲). در ناحیه طبس سازند بادامو عمدتاً از آهک الیتی تشکیل شده که به طرف شمال به رخساره آهک ماسه‌ای و ماسه‌سنگ تبدیل می‌شود. در مجموع منطقه مورد نظر از لیتولوژی سنگ‌آهک، شیل، ماسه شیلی، سنگ‌آهک ریفی،

فردوسی مشهد انجام گرفته است. حساسیت عناصر اندازه‌گیری شده به روش طیف‌سنج جذب اتمی بر مبنای یک درصد جذب برای عناصر کلسیم: ۰/۱۸، منیزیم: ۰/۰۵، استرانسیم: ۰/۰۲۴، سدیم: ۰/۰۳، منگنز: ۰/۰۴ و آهن: ۰/۰۸۴ می‌باشد. در نمونه‌های مورد مطالعه، مقدار کربنات‌ها بین ۸۵ تا ۹۰/۳ درصد (میانگین ۸۷/۰۴ درصد) و مواد غیر قابل حل بین ۹/۷ تا ۱۵ درصد (میانگین ۱۲ درصد) در تغییر است. مقدار عناصر اصلی (منیزیم و کلسیم) بر حسب درصد و عناصر فرعی (آهن، منگنز، سدیم و استرانسیم) بر حسب پی‌پی‌ام اندازه‌گیری شدند. نتایج آنالیز نمونه‌ها وارد نرم‌افزار اکسل گردیده و مورد پردازش قرار گرفته است و همبستگی داده‌های ژئوشیمیایی محاسبه شده است.

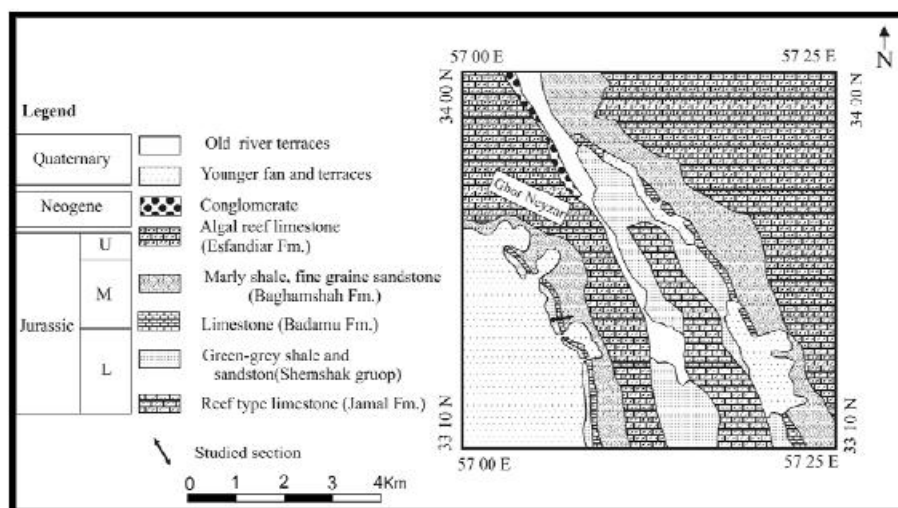
کنگلومرا و ماسه‌سنگ تشکیل شده است که در نقشه زمین‌شناسی قابل مشاهده می‌باشد (شکل ۳).

روش مطالعه

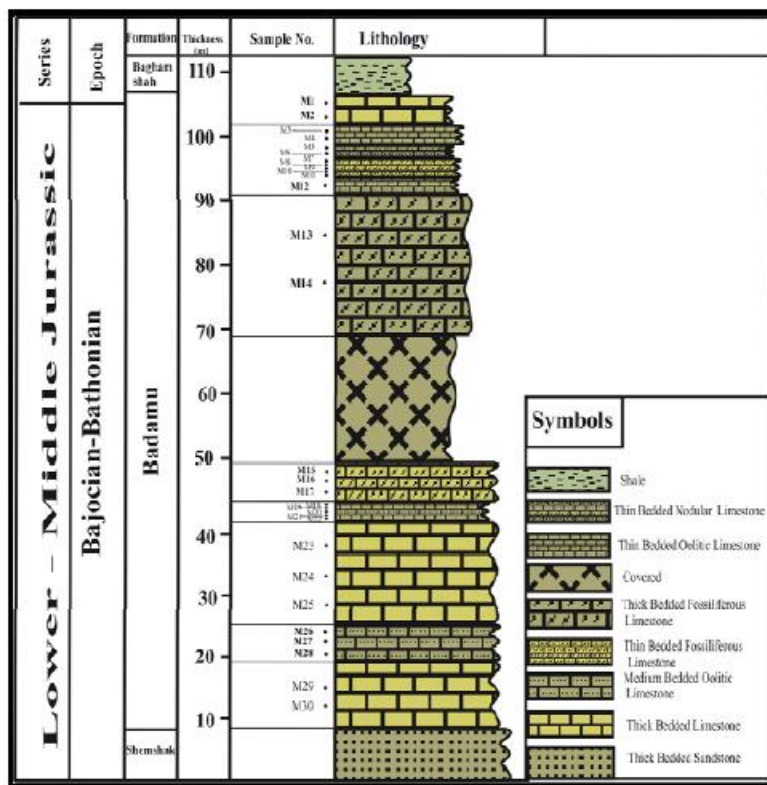
در این مطالعه یک پرش از سنگ‌های کربناته هم‌ارز سازند یادامو به ضخامت ۱۰۱ متر در شمال طیس در رشته کوه‌های شتری مورد نمونه‌برداری و اندازه‌گیری قرار گرفته و تعداد ۵۰ عدد مقطع نازک تهیه شده از این نمونه‌ها پس از رنگ‌آمیزی یا مخلوط الیزارین قرمز و فرو سیانید پتاسیم به روش دیکسون [۱۴]، به وسیله میکروسکوپ پلاریزان مطالعه شده‌اند. پس از مطالعه مقاطع نازک، به منظور تعیین عناصر اصلی و فرعی تعداد ۱۶ نمونه از سنگ‌های آهکی انتخاب و آنالیز نمونه‌ها با دستگاه طیف‌سنج جذب اتمی مدل Shimadzo-AAS 670 در آزمایشگاه شیمی دستگاهی گروه شیمی دانشگاه

شکل ۱. نقشه راه‌های دسترسی به محدوده مورد مطالعه

شکل ۲. نقشه زمین‌شناسی ساده شده ۱:۱۰۰۰۰۰ پشروبه، محدوده مورد مطالعه [۱]

شکل ۳. توالی چینه‌شناسی سازند هم‌ارز بادامو در محل برش مورد مطالعه

پوشش میکرایتی نقش مهمی را در حفظ شکل دانه بایوکلاست آراگونیتی بعد از انحلال آن در طی دیاژنز ایفا می‌کند [۲]. این فرآیند در محیط‌های دریایی کم عمق و بیش‌تر در محیط‌های فریاتیك دریایی ساکن یا انرژی محیطی پایین دیده می‌شود [۲۹]. فرآیند میکرایتی شدن در سازند بادامو در حاشیه آئیدها و اطراف خرده‌های اسکلتی سنگ‌آهک‌های مورد مطالعه مورد مطالعه دیده می‌شود (شکل ۴ الف).

۲- سیمانی شدن

سیمان‌های مشاهده شده در سازند بادامو در زیر شرح داده می‌شود. سیمانی شدن یکی از فرآیندهای دیاژنزی است که به وسیله آن کانی‌های درجا در منافذ خالی رسوبات ته‌نشین شده و باعث تبدیل رسوب به سنگ می‌شوند.

سیمان موزائیک دروزی: در سازند بادامو این سیمان معمولاً پرکننده حفرات انحلالی و قالب فسیل‌ها می‌باشد که این سیمان در شرایط متوریک نزدیک به سطح و نیز تحت شرایط دفن عمیق تشکیل می‌شود (شکل ۴ ب). این نوع سیمان به صورت پرکننده تخلخل‌های بین‌دانه‌ای، تخلخل‌های قالبی حاصل از انحلال

فرآیندهای دیاژنتیکی

مطالعات پتروگرافی مقاطع نازک کرینا ته منجر به شناسایی مجموعه‌ای از فرآیندهای دیاژنتیکی از جمله میکرایتی شدن، سیمانی شدن، فشردگی و انحلال فشاری، توریختی، دولومیتی شدن، شکستگی، آشفستگی زیستی و فابریک ژئوتپال گردید. در ادامه هر یک از فرآیندهای دیاژنزی در منطقه مورد مطالعه، توضیح داده می‌شود.

۱- میکرایتی شدن

میکرایتی شدن یکی از اولین فرآیندهای دیاژنتیکی است که دقیقاً در داخل محیط فریاتیك دریایی در نزدیکی سطح تماس آب و رسوب اتفاق می‌افتد [۹ و ۱۵ و ۲۰]. میکرایتی شدن هم‌زمان با ته‌نشینی خرده‌های اسکلتی و در شرایط نرخ رسوب‌گذاری آرام صورت می‌گیرد. این فرآیند در اثر حقاری میکروارگانیسم‌ها از جمله سیانوباکتری‌ها، جلبک‌ها و قارچ‌ها بر سطح آلوکمه ایجاد می‌شود [۱۷]. بر اثر پر شدن این حفرات توسط میکرایت، یک پوشش میکرایتی در اطراف ذرات تشکیل می‌شود [۱۱]. سیانوباکتری‌ها در بخش کم عمق دریا و جلبک‌های قرمز و سبز در آب‌های عمیق‌تر با نور کافی فعال‌اند در حالی که قارچ‌ها به نور وابسته نیستند [۱۷].

ریزش پوشش‌های میکرایتی و از دست دادن آب رسوبات می‌شود. یافت‌های استیلولیت، تماس‌های محدب-مقعر و مژرس بین دانه‌ها نیز بر اثر فشردگی شیمیایی حاصل می‌شوند.

مطالعه پتروگرافی نمونه‌های آهکی سازند پادامو نشان داد که نوع تماس دانه‌ها در اثر فشردگی بر اساس طبقه‌بندی فلوگل [۱۶] از نوع نقطه‌ای، مماسی، محدب-مقعر و مژرس می‌باشد (شکل ۵ ب و ۵ پ).

۴- نوریختی

از نظر فولک [۵] واژه نوریختی شامل تمام تبدیلات بین یک کانی و خودش یا پلی‌مورف آن است. بیش‌تر نوریختی در سنگ‌های آهکی این سازند از نوع افزایشی است، که منجر به تشکیل پلورهای موزائیکی درشت شده است. سنگ‌های کریئاته به دلیل ماهیت واکنشی و ناپایداری شدید بسیاری از اجزای تشکیل‌دهنده آن‌ها، و به ویژه کانی‌های آراگونیت و کلسیت یا منیزیم زیاد، بیش از سایر سنگ‌ها مستعد دگرسانی هستند [۵]. دو نوع متداول نوریختی مشاهده شده عبارتند از: الف) تشکیل میکرواسپار- اسپار دروغین از میکرایت و ب) کلسیتی شدن اسکلت‌ها، ائیدها و سیمان‌های آراگونیتی اولیه [۲].

در نمونه‌های آهکی سازند پادامو خمیره میکرایتی به‌طور موضعی و در برخی جاها به‌طور کامل به میکرواسپار تبدیل شده است (شکل ۵ ت) که می‌تواند نشان‌دهنده وجود رس بیش از ۲ درصد و یون‌های منیزیم متصل به میکرایت می‌باشد [۲].

۵- دولومیتی شدن

جانشینی کانی‌های کریئات کلسیم توسط دولومیت ممکن است پلافاصله بعد از اینکه رسوبات ته‌نشین شدند، یعنی هم‌زمان یا رسوب‌گذاری و در طی دیاژنز اولیه، یا مدتی طولانی بعد از رسوب‌گذاری انجام گیرد. دولومیتی شدن در مناطق اختلاط آب دریا یا آب جوی، جایی که درجه شوری کاهش یافته ولی نسبت منیزیم به کلسیم ثابت می‌ماند، روی می‌دهد [۲].

در نمونه‌های آهکی مطالعه شده از سازند پادامو پلورهای شکل‌دار لوزوجهی دولومیت به صورت فابریک انتخابی، و تنها به‌طور مخرب جانشین ماتریکس شده است (شکل ۶ الف).

پیوکلاست‌ها، حفرات درون خرده‌های اسکلتی و شکستگی‌ها که به وسیله پلورهای کلسیت آهن‌دار هم‌بعد تا کشیده و بی‌شکل تا نیمه‌شکل‌دار مشخص می‌شود، مشاهده شده است. اندازه دانه‌ها به طرف مرکز حفره افزایش می‌یابد [۱۶].

سیمان کلسیتی رو رشدی: این سیمان به صورت حاشیه‌ای شفاف است که در پیوستگی نوری یا دانه میزبان تک‌پلوری بزرگ، به ویژه خارپوستان، در محیط دریایی تشکیل می‌شود. سیمان‌های رو رشدی خارپوستان مشاهده شده در نمونه‌های آهکی سازند پادامو شفاف و بدون میانپارت^۱، بنابراین می‌توان گفت در محیط دفنی عمیق تشکیل شده‌اند (شکل ۴ پ). سیمان‌های رو رشدی حاصل از محیط‌های دریایی نزدیک به سطح، دریایی- وادوز و متئوریک- فریاتیگ کدر و دارای میانپارت فراوانند.

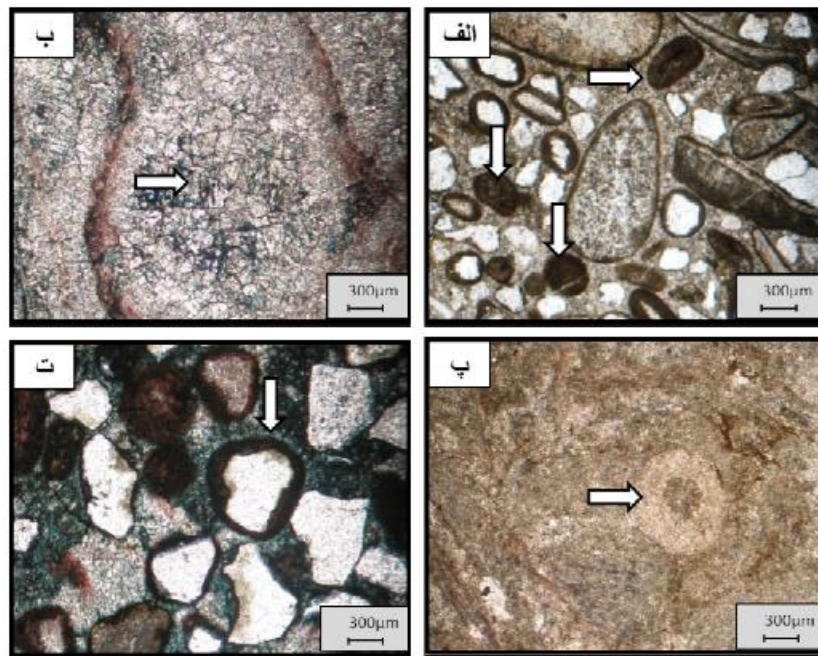
سیمان حاشیه‌ای هم‌ضخامت: این سیمان به صورت رشد حاشیه‌های منقرد یا چندگانه سیمان یا ضخامت یکسان در اطراف دانه‌ها می‌باشد، که از پلورهای رشته‌ای، تیغه‌ای و یا ریزپلور تشکیل می‌شود. سیمان‌های حاشیه‌ای هم‌ضخامت مشاهده شده در نمونه‌های آهکی پادامو از نوع منقرد و رشته‌ای می‌باشند (شکل ۴ ت). ضخامت حاشیه در محدوده‌ی ده‌ها میکرون تا چندین میلی‌متر است. این سیمان در محیط‌های فریاتیگ- دریایی و وادوز- دریایی رایج می‌باشد [۱۶].

سیمان موزائیکی دانه‌ای: این سیمان به‌وسیله پلورهای کوچک کلسیت حفره پرکن و فاقد جهت‌یابی ترجیحی شناسایی شده و در محیط‌های متئوریک وادوز، متئوریک فریاتیگ و دفنی تشکیل می‌شوند [۱۶]. وجود این سیمان در سازند پادامو را می‌توان به محیط‌های دیاژنزی قبل از دفن عمیق نسبت داد که فضای خالی بین دانه‌ها را پر کرده است (شکل ۵ الف).

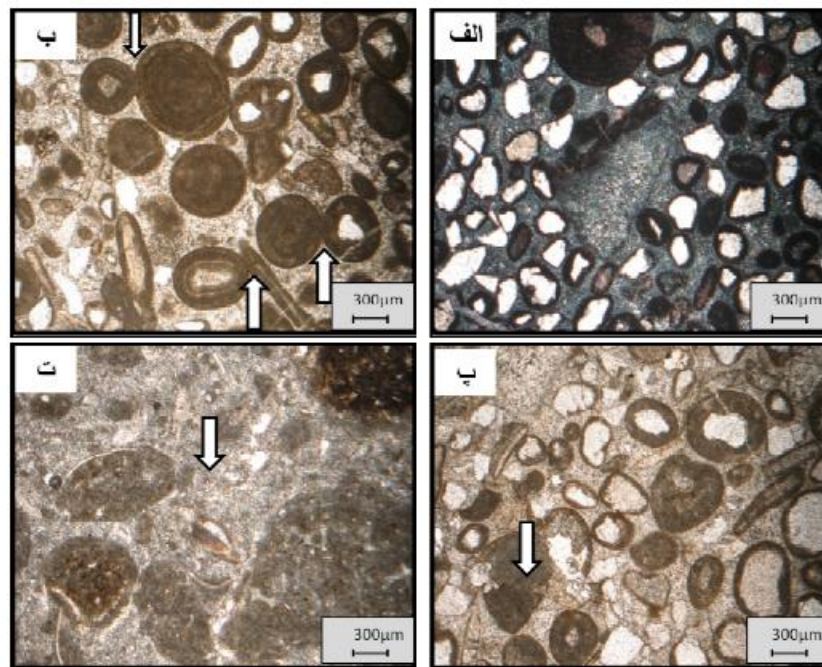
۳- فشردگی و انحلال فشاری

افزایش فشار روباره بر روی سنگ‌آهک‌های سازند پادامو، منجر به فشردگی رسوبات شده است که به دو صورت مکانیکی و شیمیایی شناخته می‌شود. فشردگی مکانیکی در رسوبات دانه‌ای منجر به آرایش نزدیک‌تر دانه‌ها و مسطح شدن پیوکلاست‌های کشیده موازی یا سطح لایه‌بندی، له‌شدن و تغییر شکل دانه‌های میکرایتی،

^۱ Inclusion

شکل ۴. فرآیندهای دیاژنزی در نمونه‌های مورد مطالعه: الف) میکرایتی شدن (PPL)، ب) سیمان موزاییک دروزی (PPL)، پ) سیمان کلسیتی رورشدی هم‌محور (PPL)، ت) سیمان حاشیه‌ای هم‌ضخامت (مقطع رنگ‌آمیزی شده) (PPL)

شکل ۵. فرآیندهای دیاژنزی در نمونه‌های مورد مطالعه: الف) سیمان موزائیکی دانه‌ای (مقطع رنگ‌آمیزی شده) (PPL)، ب) تماس دانه‌ها (PPL)، پ) فشردگی و انحلال فشاری (مرز مضرس) (PPL)، ت) میکرواسپار (تئومورفیزم) (PPL).

۶- شکستگی

نسبت به آب‌های موجود در همان منطقه دیاژنتیکی دربرگیرنده خود باشند، که این امر باعث نهشت گسترده سیمان در درون شکستگی‌ها می‌شود. در نمونه‌های مورد مطالعه از سازند پادامو شکستگی‌ها دارای گسترش

پدیده مهمی که در تمام مناطق دیاژنزی می‌تواند گسترش یابد، شکستگی است. شکستگی‌ها در هر منطقه دیاژنزی ممکن است حاوی آب‌های سردتر یا گرم‌تر

شده بدین روش در مراحل بعدی توسط رسوباتی با اندازه متفاوت با رسوبات پیرامون خود پر می‌شوند [۳۰]. در شکل ۶ پ آشفتگی زیستی در سازند پادامو نشان داده شده است.

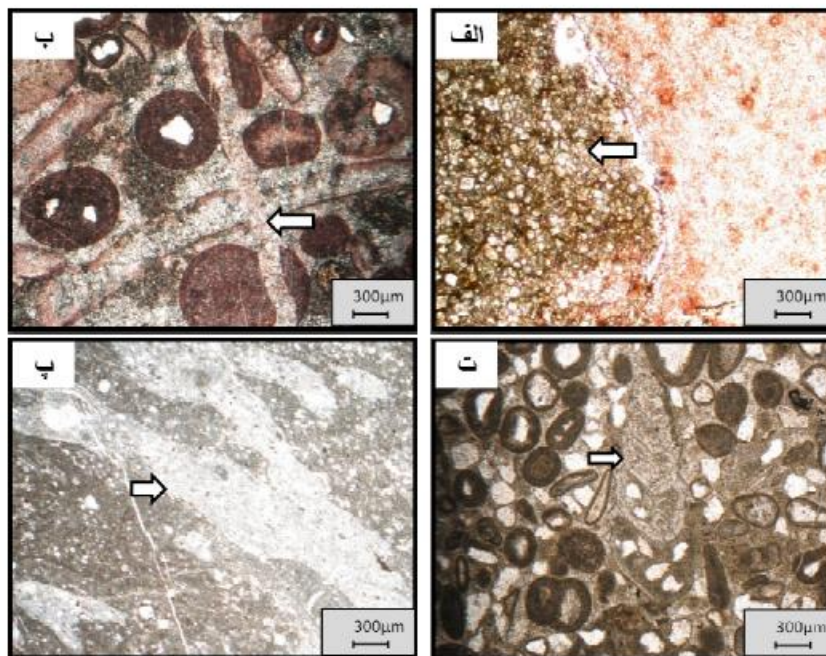
۸- فابریک ژئوپتال

این فابریک در رسوبات سازند پادامو به تدرت مشاهده می‌شود (شکل ۶ ت) که در اثر انحلال پوسته‌های فسیلی و پر شدن قالب آن توسط میکرایت و اسپارایت ایجاد می‌شود و به وسیله آن سطح بالا و پایین رسوبات مشخص می‌شود.

متوسطی می‌باشند و همگی توسط کلسیت و سیلیس پر شده‌اند و بیش‌تر در تصاویر میکروسکوپی مشاهده می‌شوند (شکل ۶ ب). وجود این شکستگی‌ها را می‌توان به فعالیت‌های تکتونیکی مؤثر بر منطقه نسبت داد.

۷- آشفتگی زیستی

موجودات زنده مانند کرم‌ها و سخت‌پوستان یا حفر یسترهای رسوبی باعث بهم‌ریختگی رسوبات می‌شوند و ممکن است ساختمان‌های رسوبی اولیه را به‌طور کامل از بین ببرند. این عمل توسط موجودات زنده در محیط‌های دریایی و غیردریایی اتفاق می‌افتد. همواره حفرات ایجاد

شکل ۶. فرآیندهای دیاژنزی در نمونه‌های مورد مطالعه: الف) دولومیتی شدن (مقطع رنگ آمیزی شده) (PPL)، ب) شکستگی که توسط سیمان کلسیتی پر شده است (مقطع رنگ آمیزی شده) (PPL)، پ) آشفتگی زیستی (PPL)، ت) فابریک ژئوپتال (PPL)

مشاهده شده در سنگ‌های آهکی سازند پادامو به شرح زیر است:

۱- تخلخل بین‌دانه‌ای^۱: این تخلخل هم‌زمان با رسوب‌گذاری و در بین ذرات تشکیل‌دهنده سنگ ایجاد می‌شود [۱۶]. در نمونه‌های این سازند برخی مواقع به دلیل انحلال ماتریکس و یا سیمان، ممکن است تخلخل بین‌دانه‌ای به صورت ثانویه تشکیل شود که میزان این تخلخل در سازند پادامو ۱۵ درصد است که بیش‌تر توسط سیمان موزائیک دروزی و موزائیکی دانه‌ای پر شده است

انواع تخلخل‌های مشاهده شده در نمونه‌های مورد مطالعه

در ابتدای ته‌نشست رسوبات کریناته، تخلخل قابل‌توجهی در آن‌ها وجود دارد. تخلخل بر اثر سیمانی شدن، فشردگی و انحلال فشاری از بین رفته یا کاهش می‌یابد و متقابلاً از طریق انحلال، دولومیتی شدن و شکستگی حاصل از تکتونیک افزایش می‌یابد [۲]. تخلخل اولیه و ثانویه توسط رخساره‌ها کنترل می‌شوند. سنگ‌آهک‌های سازند پادامو دارای تخلخل اولیه بالایی بوده‌اند که توسط سیمانی شدن از بین رفته‌اند. انواع مختلف تخلخل

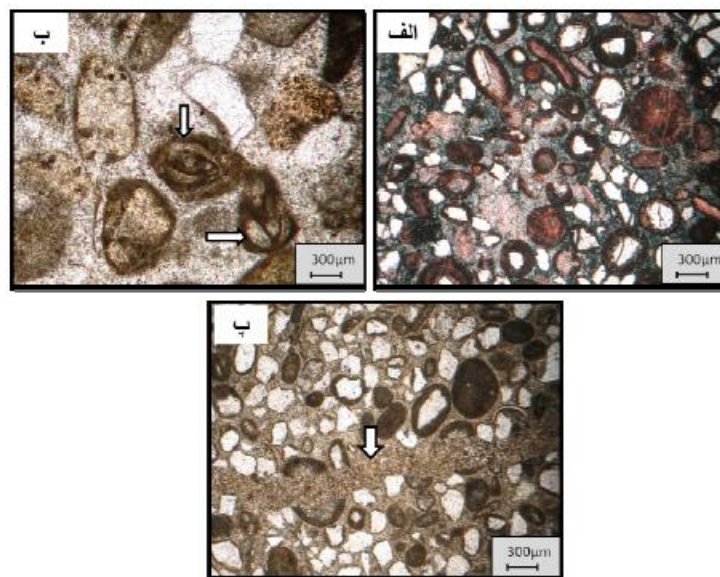
^۱ intergranular porosity

خالی درون ذرات اسکلتی وجود دارد و تمامی تخلخل‌های موجود توسط سیمان موزائیک دروزی و گاهی موزائیکی دانه‌ای پر شده است (شکل ۷ ب).

۳- **تخلخل حاصل از شکستگی:** این نوع تخلخل از طریق حرکات و فشارهای تکتونیکی، و از طریق فروریختن سنگ آهک بر اثر انحلال، نظیر تیخیری‌های بین‌لایه‌ای، تشکیل می‌شود. این نوع تخلخل در سازند پادامو پراکندگی متوسطی داشته و توسط سیمان کلسیتی از بین رفته است (شکل ۷ پ).

(شکل ۷ الف). میزان این نوع تخلخل با توجه به یزرگی، چورشدگی، نحوه قرارگیری ذرات و شکل ذرات تغییر می‌کند. افزایش چورشدگی موجب افزایش تخلخل و قرارگیری فشرده ذرات موجب کاهش تخلخل می‌شود [۳].

۲- **تخلخل درون‌دانه‌ای:** این نوع تخلخل از فایریک سنگ پیروی می‌کند و شامل فضاهای خالی اولیه پخش‌های خالی معین اسکلتی و یا فضاهای باز که با از بین رفتن اجزای درونی کمتر کلسیتی‌شده حاصل شده‌اند، می‌باشد. در سازند پادامو این تخلخل در فضاهای

شکل ۷. تخلخل‌های پر شده موجود در نمونه‌های مورد مطالعه: الف) تخلخل بین‌دانه‌ای (مقطع رنگ آمیزی شده) (PPL)، ب) تخلخل درون دانه‌ای (PPL)، پ) تخلخل حاصل از شکستگی (PPL)

نامحلول در جدول ۱ ارائه شده است. نمونه‌های جهت آنالیز انتخاب شده‌اند که کمترین میزان یا فاقد مواد آواری باشند. زیرا وجود دانه‌های آواری نتایج آنالیز را با مشکل مواجه می‌کند. مقدار کلسیم در سنگ آهک‌های مورد مطالعه بین ۴۹/۵۰ تا ۷۹/۷۰ درصد (میانگین ۵۵/۸ درصد) و مقدار منیزیم بین ۰/۵۳ تا ۱/۶۲ درصد (میانگین ۰/۹۵ درصد) در نوسان است. میزان استرانسیم بین ۵۱/۵۳ تا ۸۳/۷۴ پی‌پی‌ام (میانگین ۶۸/۴۴ پی‌پی‌ام)، میزان سدیم بین ۲۰۴/۶۰ تا ۳۵۷/۷۷ پی‌پی‌ام (میانگین ۲۴۲/۴۶ پی‌پی‌ام)، میزان منگنز بین ۲۷۲/۳۱ تا ۱۹۴۸/۶۲ پی‌پی‌ام (میانگین ۸۳۳/۵۴ پی‌پی‌ام)، میزان آهن بین ۳۰۶۵/۶۷ تا ۱۱۲۲۹/۷۲ پی‌پی‌ام (میانگین ۵۷۲۷/۳۳ پی‌پی‌ام) در تغییر می‌باشد.

ژئوشیمی عناصر اصلی و فرعی

تشخیص درست ماهیت سیالات و فرآیندهای دیاژنزی و بررسی محیط رسوبی سنگ‌های کریئاته، نیازمند تعیین مقدار عناصر اصلی، فرعی و مطالعات ایزوتوپی است [۸ و ۱۰ و ۲۱ و ۳۲]. در رسوبات کریئاته (کلسیت، آراگونیت و دولومیت) مقدار عناصر استرانسیم، سدیم، منگنز، آهن، کلسیم و منیزیم در نمونه‌های کل کریئاته نواحی مختلف (به دلیل اختلاف در کانی‌شناسی) و نسبت‌های تشکیل دهنده زیستی و غیر زیستی متغیر است [۲۴].

داده‌ها و نتایج آنالیز عنصری

مقادیر عناصر اصلی و فرعی مربوط به ۱۶ نمونه به روش طیف‌سنجی جذب اتمی تعیین شده و پس از کسر مواد

و همبستگی مثبت ($R = 0.78$) بین آن‌ها تأثیر دیاژنز متئوریک و تدفینی را تأیید می‌کند [۳۲]. مقادیر R بین -۱ تا +۱ تغییر می‌کنند. وقتی که $R = +1$ است تطابق و رابطه خطی کاملی بین x و y وجود دارد. وقتی که $R = -1$ است ناسازگاری کامل بین x و y وجود دارد. اگر $R = 0$ باشد هیچگونه رابطه‌ای بین x و y وجود ندارد [۴]. به‌طور کلی مقایسه عناصر اصلی و فرعی سنگ‌های کریناته مورد مطالعه ضریب همبستگی نزدیک به +۱ را نشان می‌دهد و ارتباط معنی‌داری بین دو متغیر وجود دارد (شکل‌های ۸). دیاژنز در سنگ‌های آهنی یک فرآیند انحلال مرطوب و ته‌نشست مجدد محسوب می‌شود و در اثر انحلال آراگونیت و کلسیت دارای منیزیم زیاد و تبدیل آن‌ها به کلسیت دارای منیزیم کم و پایدار، مقدار استراتسیم کاهش یافته و بالعکس تمرکز آهن و منگنز افزایش می‌یابد [۱۱ و ۳۲]. این فرآیند در سطح زمین و توسط نفوذ آب‌های متئوریکی به مقدار زیادی تسهیل می‌گردد [۱۲].

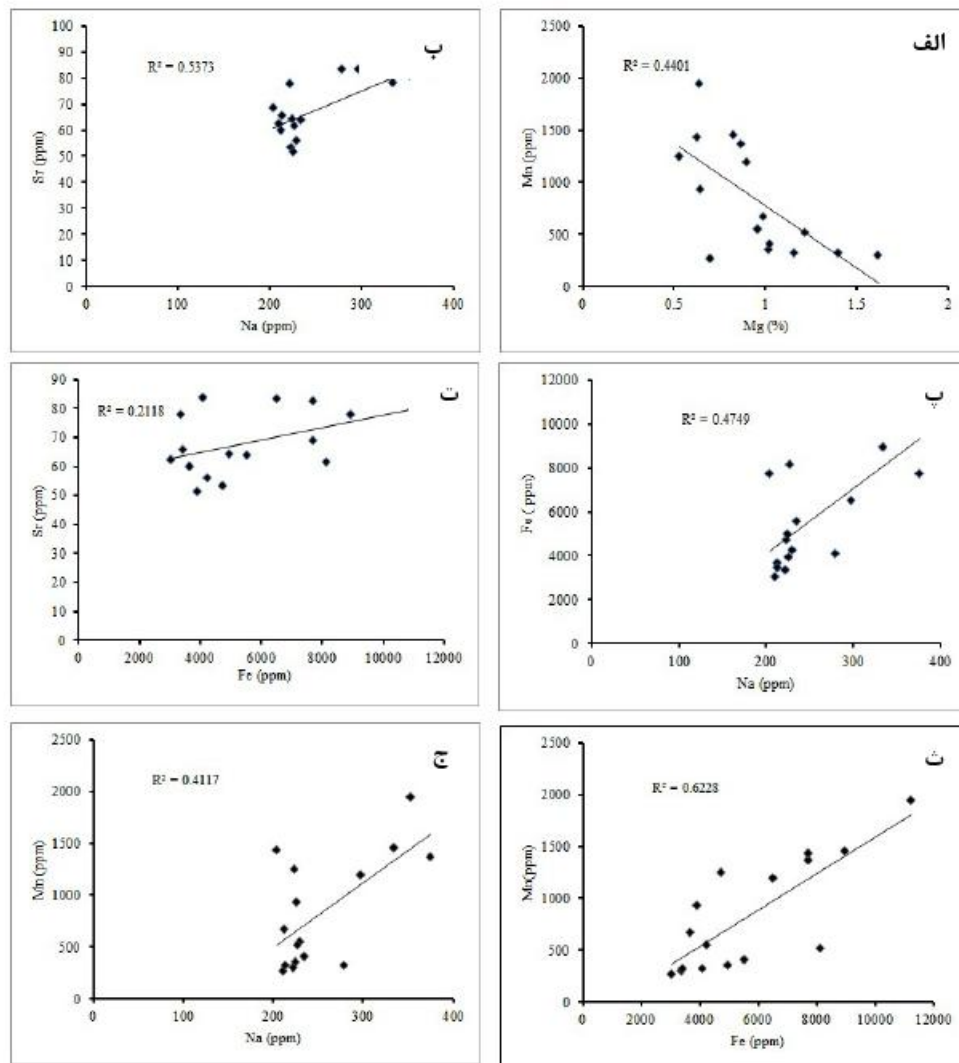
مقدار استراتسیم در نمونه‌های مورد مطالعه نسبت به کل کریناته مناطق حاره‌ای عهد حاضر (بین ۸۰۰۰ تا ۱۰۰۰۰ پی‌پی‌ام) و کرینات‌های مناطق معتدله (بین ۱۶۴۲ تا ۵۰۰۷ پی‌پی‌ام) [۲۲]، کاهش یافته است (بین ۵۱/۵۳ تا ۸۳/۷۴ پی‌پی‌ام). مقدار استراتسیم در رسوبات کریناته یا تغییر کانی‌شناسی از آراگونیت به کلسیت کاهش می‌یابد که این می‌تواند بیانگر دیاژنز متئوریک و تدفینی باشد [۳۲]. مقدار عنصر سدیم در کرینات‌های حاره‌ای عهد حاضر بین ۱۵۰۰ تا ۲۷۰۰ پی‌پی‌ام است [۳۱] که تابع برخی عوامل نظیر میزان شوری، تفریق زیستی، کانی‌شناسی و عمق آب است [۲۳].

میزان سدیم در نمونه‌های سازند یادامو بین ۲۰۴/۶ تا ۳۵۷/۷۷ پی‌پی‌ام (میانگین ۲۴۲/۴۶ پی‌پی‌ام) تغییر می‌کند که نسبت به کرینات‌های عهد حاضر به دلیل تأثیر فرآیندهای دیاژنتیکی کاهش چشمگیری نشان می‌دهد. در نمونه‌های مورد مطالعه افزایش سدیم در برابر آهن و منگنز می‌تواند ناشی از تأثیر دیاژنز تدفینی باشد. مقدار آهن و منگنز در این نمونه‌ها افزایش نشان می‌دهد

جدول ۱. داده‌های آنالیز عنصری (به روش جذب اتمی) نمونه‌های کریناته مورد مطالعه

Sample No.	Ca (%)	Mg (%)	Fe (ppm)	Mn (ppm)	Sr (ppm)	Na (ppm)
M2	55.05	1.16	3450.0	322.80	65.80	214.50
M3	55.00	1.62	3386.8	302.64	77.84	222.84
M4a	54.10	1.03	5556.6	410.70	63.76	235.53
M4b	54.00	1.40	4119.7	327.80	83.74	279.70
M5	50.70	0.70	3065.7	272.31	62.46	211.51
M7	53.66	1.02	4975.0	353.04	64.30	225.45
M11	54.00	1.22	8166.9	525.03	61.70	228.08
M12	54.60	0.96	4272.6	555.84	56.30	230.76
M13	49.50	0.65	3948.8	932.23	51.53	226.35
M14	57.00	0.99	3689.7	673.04	60.06	213.53
M15	79.70	0.53	4750.7	1254.8	53.52	224.06
M17	58.80	0.63	7748.3	1439.5	68.80	204.60
M23	50.90	0.87	7737.5	1365.5	82.76	375.77
M24	53.10	0.90	6564.7	1193.0	83.36	298.20
M25	57.60	0.83	8974.4	1459.7	78.09	335.00
M27	55.70	0.64	11229	1948.6	81.09	353.47

شکل ۸. مقایسه عناصر اصلی و فرعی نمونه‌های کربناته مورد مطالعه. الف) همبستگی مثبت بین منگنز و منیزیم ($R=0.66$). ب) همبستگی مثبت بین استرانسیم و سدیم ($R=0.73$). پ) همبستگی مثبت بین آهن و سدیم ($R=0.68$). ت) همبستگی مثبت بین استرانسیم و آهن ($R=0.46$). ث) همبستگی مثبت بین منگنز و آهن ($R=0.78$). ج) همبستگی مثبت بین منگنز و سدیم ($R=0.64$)

مکانیکی، نرخ گردش آب بالا، نرخ رسوب‌گذاری پایین، فوق اشباع بودن آب دریا از کربنات کلسیم و ... از شرایط مساعد برای تشکیل سیمان‌های دریایی محسوب می‌گردد [۳]. برخی الئیدهای موجود در نمونه‌های مورد مطالعه به طور کامل میکرایتی شده‌اند، و همچنین در برخی از یایوکلاست‌ها پوشش میکرایتی به وجود آمده است. سیمان‌های هم‌ضخامت نیز عمدتاً در جایی که عمل شستشوی رسوبات منجر به خروج گل به صورت موضعی شده است، رشد نموده‌اند. برای تشکیل سیمان‌های دریایی هم‌ضخامت به شرایط یا اترژی بیش‌تری نیاز است.

توالی پارازنتیکی

تفسیر توالی‌های پارازنتیکی در یک ناحیه بیانگر زمان تأثیر فرآیندهای دیاژنتیکی و تقدم و تأخر آن‌هاست. توالی پارازنتیکی سنگ‌آهک‌های سازند یادامو بر اساس شواهد پتروگرافی، طی چهار مرحله دریایی، آب شیرین، تدفینی و بالآمدگی به شرح زیر تفسیر شده است (شکل ۹).

دیاژنز دریایی: تأثیر دیاژنز دریایی در سنگ‌های آهکی سازند یادامو در ناحیه مورد مطالعه، با شناسایی فرآیندهای میکرایتی شدن، سیمان هم‌محور و رشد سیمان‌های هم‌ضخامت در اطراف آلوکم‌ها، مشخص می‌شود. یستر مناسب پایدار، عدم فرسایش و سایش

دیازنز تدفینی: این مرحله تحت کنترل عواملی از جمله وزن رسوبات طبقات بالایی، شیمی درون حفرات، فشار و دماست. در این محیط دیازنزی برخی فرآیندها از جمله فشردگی شیمیایی و فیزیکی، تشکیل برخی سیمان‌ها از جمله بلوکی و دروزی و دولومیتی شدن صورت می‌گیرند [۱۹]. از تأثیرات تدفین بر روی رسوبات سازند بادامو می‌توان به تشکیل سیمان‌های بلوکی، افزایش تراکم دانه‌ها، شکسته شدن پوسته‌ها، تماس‌های محدب-مقعر و مضرس اشاره کرد [۱۶ و ۲۹].

بالآمدگی: در مرحله نهایی دیازنز بر اثر چین‌خوردگی رسوبات، درزه‌ها و شکستگی‌ها گسترش پیدا می‌کنند، شکستگی‌ها فابریک‌های مربوط به مرحله تدفین را قطع کرده‌اند که نشان‌دهنده ایجاد آن‌ها در مرحله بالآمدگی است. درزه‌ها عموماً توسط سیمان کلسیتی و گاهی سیلیس پر شده‌اند. تشکیل سیمان بلوکی که درون حفرات انحلالی تشکیل شده‌اند را نیز می‌توان در ارتباط با این مرحله در نظر گرفت.

دیازنز آب شیرین: این محیط همانند محیط دریایی در مراحل آغازین، رسوبات را تحت تأثیر قرار می‌دهد. در محیط فریاتیک آب شیرین حفرات بین دانه‌ها همواره پر از آب است و ممکن است سبب انحلال کانی‌های نیمه پایدار نظیر آراگونیت و کلسیت پرمیتریم گردد. از جمله فاکتورهایی که بر روی فرآیندهای دیازنتیکی در این محیط مؤثر هستند می‌توان به اندازه دانه‌ها، تخلخل و تراوایی رسوبات، شیمی سیالات درون حفره، آب و هوا، پوشش گیاهی، موقعیت جغرافیایی و مدت زمان تأثیر اشاره نمود [۲۹]. در نمونه‌های مورد مطالعه طی این مرحله از دیازنز، دانه‌های اسکلتی و غیر اسکلتی ناپایدار حل شده و تخلخل ثانویه به صورت انتخابی به وجود آمده است. در رخساره‌های گریستونی این فرآیند به صورت انحلال سیمان‌های اولیه و دانه‌های ناپایدار و در رخساره‌های پکستونی به صورت انحلال پوسته‌های فسیلی دیده می‌شود. تنومورفیسیم افزایشی به صورت تبدیل میکرایت به میکرواسپار نیز ممکن است در این مرحله روی داده باشد.

		Eogenesis	Mesogenesis		Tellogenesis
Diagenetic Environment		Marine	Meteoric	Burial	Uplift
Diagenetic Processes					
Mieritization		————			
Compaction	Physical	————	.....	.....	
	Chemical			————	
Cementation	Drusy mosaic			————	
	Isopachous rim	————			
	Syntaxial overgrowth	.....	.....	————	
	Granular mosaic	.....	.....	.....	
Dissolution		————			————
Neomorphism			————		
Dolomitization			————		
Fracturing					————

شکل ۹. توالی پارازنتیکی سنگ‌های کربناته سازند بادامو در برش مورد مطالعه

نتیجه‌گیری

سنگ‌های کریاته هم‌ارز سازند یادامو پس از رسوب‌گذاری تحت تأثیر فرآیندهای دیاژنی از جمله میکرایتی شدن، سیمانی شدن، نئومورفیسم، فشردگی، انحلال، شکستگی و پرشدگی رگه‌ها و به صورت خیلی محدود دولومیتی شدن قرار گرفته‌اند. این فرآیندها طی سه مرحله و در محیط‌های دیاژنی دریایی، آب شیرین، تدفینی و پالامدگی انجام شده است. فرآیندهای میکرایتی شدن و سیمان‌های رورشدی و هم‌محور در مرحله دیاژنی دریایی رخ داده‌اند، انحلال، نئومورفیسم و تشکیل سیمان‌های یلوکی، گرانولار، موزائیک هم‌بعد و رورشدی هم‌محور در مرحله دیاژنی آب شیرین اتفاق افتاده است. هم‌چنین فشردگی فیزیکی، استیلولیت و تشکیل سیمان‌های یلوکی، گرانولار، موزائیک هم‌بعد و رورشدی هم‌محور و دولومیت مربوط به مرحله دیاژنی دفنی بوده و توسعه شکستگی‌ها و پرشدگی آن‌ها در مرحله پالامدگی روی داده است. با استفاده از آنالیز عنصری، مراحل تشکیل هر یک از فرآیندها شناسایی شده، به طوری که افزایش آهن و منگنز مؤید تأثیر دیاژنی متوریک است. هم‌چنین کاهش سریع مقدار استراتسیم در مقابل افزایش کلسیم می‌تواند مؤید افزایش عمق تدفین باشد.

منابع

- [۱] آقاباتی، ع (۱۳۷۳) نقشه زمین‌شناسی ۱:۱۰۰۰۰۰ بشرویه، ورقه ۷۴۵۷. سازمان زمین‌شناسی کشور.
- [۲] تاگر، م. ای (۱۳۸۶) سنگ‌شناسی رسوبی. ترجمه سیدرضا موسوی حرمی و اسد... محبویی. نشر جهاد دانشگاهی مشهد، ۴۹۳ ص.
- [۳] رحیم‌پور بناب، ح (۱۳۹۰) سنگ‌شناسی کریاته ارتباط دیاژنی و تکامل تخلخل. انتشارات دانشگاه تهران، ۴۸۷ ص.
- [۴] رولیتسون، ه (۱۳۸۱) کاربرد داده‌های ژئوشیمیایی (ارزیابی، نمایش، تفسیر). ترجمه علیرضا کریمزاده ثمرین. انتشارات دانشگاه تبریز، ۵۵۸ ص.
- [۵] فولک، ر (۱۳۸۷) پترولوژی سنگ‌های رسوبی. ترجمه محمدحسین آدابی و غلامرضا میراب‌شبیستری. انتشارات آریز زمین، ۳۶۵ ص.
- [۶] محمدی غیاث‌آبادی، خ (۱۳۹۱) مطالعه پتروگرافی و محیط رسوبی سازند بادامو (ژوراسیک زیرین میانی) در کوه‌های شتری، شرق ایران. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشگاه بیرجند، ۱۶۳ ص.
- [7] Adabi, M.H. & Rao, C.P (1996) Petrographic, elemental and isotopic criteria for the recognition of carbonate mineralogy and climates during the Jurassic (e.g., from Iran and Australia): in Proceedings, 13th Geological Conference Australia, (abst), p. 6.
- [8] Adabi, M.H., & Asadi Mehandosti, E (2008) Microfacies and geology of the Ilam Formation in the Tang-E Rashid area, Izeh, S.W. Iran: Journal of Asian Earth Sciences, v. 33, p. 267-277.
- [9] Adams, A.E., & Mackenzie, W.S (1998) A colour atlas of carbonate sediments and rocks under the microscope: Longman, London, 180p.
- [10] Ando, A., Kawahata, H., & Kakegawa, T (2006) Sr/Ca ratios as indicators of varying modes of pelagic carbonate diagenesis in the ooze, chalk and limestone realms. Sedimentary Geology, v. 191, p. 37-53.
- [11] Bathurst, R.G.C (1975) carbonate sediments and their diagenesis: Elsevier, North Holland, 658 p.
- [12] Budd, D.A (1992) Dissolution of high-Mg calcite fossils and formation of biomolds during mineralogical stabilization. Carbonates and Evaporates, v. 7, p. 74-81.
- [13] Burley, S.D., Kantorowicz, J.D. & Waugh, B (1985) Clastic diagenesis. In, Brenchley P.J. & Williams B.P.J. (Eds.), Sedimentology, Recent Developments and Applied Aspects. Geological Society of London Special Publication, c 18, p. 189-226.
- [14] Dickson, J.A.D (1965) A modified staining technique for carbonates in thin section: Nature, v. 205, 587pp.
- [15] El-Saiy, A.K., & Jordan, B.R (2007) Diagenetic aspects of Tertiary carbonates west of the Northern Oman Mountains, United Arab Emirates: Journal of Asian Earth Sciences, v. 31, p. 35-43.
- [16] Flügel, E (2010) Microfacies of carbonate Rocks, Analysis, Interpretation and Application. Springer-Verlag, Berlin, 976p.
- [17] Garcia-Pichel, F (2006) Possible mechanisms for the boring on carbonate by microbial phototrophs: Sedimentary Geology, v. 185, p. 205-213.
- [18] Kim, Y., & Lee, Y.L (2004) Diagenesis of shallow marine sandstones, the Lower Ordovician Dongjeom Formation, Korea, response to relative sea-level changes. Journal of Asian Earth Sciences, v. 23, p. 235-245.
- [19] Longman, M. W (1980) Carbonate diagenetic textures from near surface diagenetic environments. American Association of

using bulk elemental geochemistry, a reconnaissance study based on New Zealand Cenozoic Limestones. Carbonates and Evaporites, v. 11, p. 19-31.

- Petroleum Geology Bulletin, v. 64, p. 461-487.
- [20] MacNeil, A. & Jones, B (2003) Dolomitization of the Pedro-castle Formation (Pliocene), Cayman Brac, British West Indies: Sedimentary Geology, v. 162, p. 219-238.
- [21] Mahboubi, A., Moussavi-Harami, R., Brenner, R.L., & Gonzalez, L.A (2002) Diagenetic history of late Paleocene potential carbonats reservoir Rock, Kopet Dagh basin, NE Iran, Journal of Petroleum Geology, v. 25, p. 465-484.
- [22] Milliman, J.D (1974) Marine carbonates: New York, Springer-Verlag, 375 p
- [23] Rao, C.P. & Adabi, M.H (1992) Carbonate minerals, major and minor elements and oxygen and carbon isotopes and their variation with water depth in cool, temperate carbonates, western Tasmania, Australia: Marine Geology, v. 103, p. 249-272.
- [24] Rao, C.P (1991) Geochemical differences between subtropical (Ordovician), temperate (Recent and Pleistocene) and subpolar (Permian) carbonates, Tasmania, Australia: Carbonates and Evaporites, v. 6, p. 83-106.
- [25] Read, J.S., Eriksson, K.A. & Kowalewski, M (2005) Climate, depositional and burial controls on diagenesis of Appalachian Carboniferous sandstone: qualitative and quantitative methods. Sedimentary Geology, v. 176, p. 225-246.
- [26] Seyed-Emami, K (1967) Zur Ammoniten Fauna and strtigraphie der Badamu kalke bei Kerman, Iran (Jura-oberes unter Toarcium bis mitteles Bujucium). Unpub. Thesis Indwing Maximilian Univ, Munchen., 180p.
- [27] Seyed-Emami, K (1971) The Jurassic Badamu Formation in the Kerman region with remarks on the Jurassic stratigraphy of Iran, Geological Survey of Iran, Report No. 19, p. 5-79.
- [28] Seyed-Emami, K (1988) Eine Ammoniten-Fauna aus der Badamu-Formation (Unterbajacium, Sauzei-Zone westlich von Kerman, Zentral Iran). Palaont. Z. 62. p. 71-86.
- [29] Tucker, M.E., & Wright, V.P (1990) Carbonate Sedimentology: Blackwell, Oxford, 482 p.
- [30] Tucker, M.E (2003) Sedimentary Petrology: An Introduction to the Origion of Sedimentary Rocks: Blackwell, Scientific Publication, London, 260 p.
- [31] Veizer, J (1983) Trace element and isotopes in sedimentary carbonate, Review in Mineralogy, v. 11, p. 265-300.
- [32] Winefield, P.R., Nelson, C.S., & Hodder, A.P.W (1996) Discriminating temprate carbonates and their diagenetic environments